

POETIKA ZIMSKOGA LJETOVANJA
 – PRVI TIPOLOŠKI KRUG
 LITERARNOSTI VLADANA DESNICE

Miljenko Buljac

UDK: 821.163.42-3Desnica, V.:808.1

Prethodno priopćenje

Sažetak: Vladan Desnica započeo je književni rad kratkim pripovjednim prozama čvrste narativne strukture u kojima je razvijao verističku poetiku s udjelom već prevladanih – realističke i naturalističke. Navedene pripovijetke tipološki određuju roman *Zimsko ljetovanje*. Cilj ovog rada je istražiti njegove poetske, literarne vrijednosti na svim razinama strukture i kompozicije, a osobito aktante i prikazana zbivanja, seoski i gradski svijet. Riječ je o romanu prostora i skupinā te čvrste narativne strukture u kojoj pripovjedač perceptivno-promatračkim poticajima razvija verističku poetiku bez inih primjesa. Unosom epskih digresija, priča i anegdota pisac je postupno razgradio čvrstoću realističke strukture i kompozicije. Sklon eksperimentu ovladao je mogućnostima otvorene kompozicije i slobodnije raspodjele jezične građe. Autor je istražio i protumačio funkcionalna svojstva Desničine naracije, dinamične opise, dijaloške oblike, epske digresije, izravne i neizravne monološke oblike i solilokvije te upozorio na začetke simultanih zbivanja i analitičko-psiholoških doživljaja, odlike njegovih zrelijih proza i romana *Proljeća Ivana Galeba* i *Pronalazak Athanatika*.

Ključne riječi: Vladan Desnica, *Zimsko ljetovanje*, verizam, struktura, kompozicija, naracija, epske digresije

---

KNJIŽEVNA KRITIKA O ZIMSKOM LJETOVANJU

Čudnim spletom okolnosti, a ne svojom voljom ili drugim razlozima, Desnica se pojavio pred književnom i kulturnom javnosti. Knjiga pripovjedne proze u rukopisu koju je predao u tisak nakladniku Geci Konu nestala je u bombardiranju Beograda. Po sjećanju tragao je za literarnim izrazom; nizao je proze sa seoskom i malograđanskom tematikom, pripovjedne proze zasnovane na sigurnim stvaralačkim postupcima u kojima je promatračka minucioznost prerastala u suptilnu analitičnost. Strpljivo je i marljivo gradio stil, tragao za gustoćom i ljepotom poetskoga izraza. Kristalizirao je svoje doživljaje, ubirao misli, slagao rečenice. Estetske zahtjeve ovjeravao je kročeanjskim mjerilima. Pogledom u njegovu književnu radionicu vidjeli bismo hrpe rasuta papira, zapise, skice, bilješke. Tek što

se roman *Zimsko ljetovanje* pojavio u knjižarskom izlogu, Joža Horvat označio je put ostalim kritičarima: „(..) jadno, prljivo, sitno, žalosno, mračno, nezanimljivo i nerazumljivo, i život i knjiga o tom životu.“¹ Književno-kritička misao na početku pedesetih, pretežito agitacijska, propagandna, nanijela je Desnici puno gorčine, nepravde i neprilika. Nemamo namjeru analizirati sve osvrte o romanu. Svrha nam je naznačiti presjek napisanoga. Horvatovim utrenikom krenuli su i drugi: Ivan Dončević u *Vjesniku* i u *Republici*, naslovom: *Kukavičja jaja Vladana Desnice ili kako se „odgaja“ mladež*, a Josip Barković u *Zakašnjeloj mudrosti Vladana Desnice* našalio se i prikazao pisca kao oca u klimakteriju. Oštre su strjelice odapinjali Krsto Špoljar, Risto Trifković, Marko Kosor, Miloš Bandić, Nikola Disopra i drugi, među njima i oni s lažnim imenima i pseudonimima. Zaokret u prosudbama i prepoznavanju poetskih vrijednosti dvije godine poslije tiskanja romana donose Marijan Matković,² Čedo Prica,³ Aleksandar Tišma,⁴ Zoran Gavrilović,⁵ Jure Kaštelan,⁶ Petar Šegedin,⁷ ali i cjelokupna akademska kritika. Istinski umjetnik probijao se kroz bespuća, trošio je puno energije u polemičkim obračunima, koje je mogao samo na pouzdan način ušutkati novim knjigama, novim shvaćanjima umjetnosti riječi i novom poetikom. Dakle, o *Zimskom ljetovanju* pisali su mnogi prigodno i površno, raznoliko i uglavnom proturječno. Izostale su prave znanstvene studije, a rijetki su i sustavni prikazi i analize, izuzmemo li Šegedina, Pavletića, Jelčića, Koraća, Mihajlovića. Stanko Korać za *Zimsko ljetovanje* tvrdi da je roman s „kolektivnim junakom“, da je građen od dijelova raspoređenih u poglavlja „ali tako da ta poglavlja ne čine sukcesivnu radnju, već su to manje-više nezavisni dijelovi“, da je *Zimsko ljetovanje* „isripovijedano pomoću objektivnog pripovjedača i čitalac zna više nego što pojedino lice u romanu može da zna“, da je roman „...slika raznih sudbina u skupnom ili kolektivnom postojanju“,⁸ da je knjiga „uz koju bih mogao da vežem pojam konačne forme“, da je to roman u kojem je „zazidan (...) jedan pejzaž, jedan svet“,⁹ da je to „dobar, čvrst, koherentan, plastičan i inteligentan roman o sukobu shvatanja i iskustva dva samo geografski bliska sveta, građana i seljaka (pravih građana i pravih seljaka), u trenutku kad ratna stihija provali u normalnu ravan življenja, ispretura sve slojeve konvencija tako da zinu pravi duboki i strašni ambisi života“,¹⁰ da se u strukturi ovoga romana očituju dva plana: „realni i misaoni (simbolički) plan“.¹¹ *Zimsko ljetovanje* prikazuje „...zatečenost,

¹ Usp. Joža HORVAT, „Vladan Desnica: Zimsko ljetovanje, Zagreb, Zora, 1950.“, *Književne novine* (Beograd), br. 26, 27. 6. 1950., 4.

² Usp. Marijan MATKOVIĆ, „Vladan Desnica: Olupine na suncu“, *Svedočanstva*, 1/1952., br. 2, 8.

³ Usp. Čedo PRICA, „Vladan Desnica: Zimsko ljetovanje“, *Krugovi*, 1/1952., br. 2, 181–184.

⁴ Usp. Aleksandar TIŠMA, „Olupine na suncu Vladana Desnice“, *Letopis Matice srpske*, 128/1952., knj. 369, br. 5, 398–401.

⁵ Usp. Zoran GAVRILOVIĆ, „Realizam Vladana Desnice“, *Književne novine* (Beograd), br. 55, 27. 2. 1952., 55.

⁶ Usp. Jure KAŠTELAN, „Poezija proze“, *Politika* (Beograd), br. 14451, 12. 3. 1953., 283 [7].

⁷ Usp. Petar ŠEGEDIN, „O prozi Vladana Desnice“, *Književnost*, 10/1955., knj. 21, br. 7–8, 62–74.

⁸ Stanko KORAC, „Vladan Desnica [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve (= Sabrana djela Vladana Desnice, knj. I)*, Zagreb 1974., 25.

⁹ Radomir KONSTANTINOVIC, „Vladan Desnica ili konačna forma [Pogovor]“, u: Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, Sarajevo 1966., 181–186.

¹⁰ Borislav MIHAJLOVIĆ, „Ivan Galeb Vladana Desnice [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba*, Beograd 1968., 5–9.

¹¹ Dragan M. JEREMIĆ, „Vladan Desnica [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba*, Beograd 1963., 5–11.

izgubljenost, prognanost, jezu i patnju ljudskih pojedinaca u kolektivnom postojanju¹². Tradicionalna, gotovo konvencionalna tema selo – grad „(..) osebujna [je] podloga za osvjetljavanje skrovitih zakutaka ljudske svijesti i razvijanje svoga pogleda na život i ljude“¹³.

STRUKTURA I KOMPOZICIJA ROMANA

Tvrdnje Stanka Koraća polazište su nam u analizi strukture i kompozicije. Roman ima 35 poglavlja „(..) ali tako da ta poglavlja ne čine sukcesivnu radnju, već su to manje-više nezavisni dijelovi“¹⁴, a „(s)kladna linija oblikovanja pokazuje više nego dobre njegove umjetničke proporcije“¹⁵. Roman nije napisan u jednom dahu, u jednom potezu, kako tvrdi književni kritičar. Epski iskaz objektivnoga pripovjedača, sukcesivna zbivanja s neznatnim analepsama i retardacijama te blaži oblik uokvirene kompozicije s unosima epskih digresija o onome što se zbilo ranije, važne su njegove odrednice. Gotovo bismo mogli reći kako su fabula i siže istovjetni. U romanu su obuhvaćeni događaji od konca ljeta do početka zime 1943. godine. Tradicionalnim postupcima – anegdotama, zgodama i pričama, epskim digresijama – pisac je oslabio čvrstu realističku strukturu; često suvišnim unosima nastojao je pobuditi radoznalost tradicionalnome čitaču. Epskim iskazom razvijao je osobit tip senzibiliteta. Naslovna sintagma zapravo je oksimoron koji spaja prividno dva nespojiva semantema. Izraz je to piščeva jezičnoga osjećaja zasnovana na svjesnom zahtjevu da se izmakne riječima izlizanim od uporabe, odnosno da se neobičnim sklopom riječi uspostavi novo značenje. „Ljetovanje“ je dinamičan semantem koji je izbrisao svoje etimologijsko podrijetlo i poprimio novo značenje koje prestaje biti antinomijsko u odnosu na „zimsko“. Funkcionalnost naslovne sintagme jest u ekspresivnosti za koju ne možemo utvrditi je li izraz ironije, sumnje ili začudnosti u odnosu na cjelokupnu problematiku iznesenu u romanu. U XXI. poglavlju objašnjen je naslov, a njime i Desničin humanizam: rat je najveća opomena čovjeku i negacija svega ljudskoga. Unatoč povijesnoj stalnosti rat nema opravdanje, a ako je već neizbježan, mora učiniti ovaj svijet boljim i humanijim; mora izbrisati stoljetnu hladnoću između sela i grada, zblížiti ih, izbrisati podjele među ljudima. Radnja romana smještena je u ravnokotarski kraj, u mjesto Smiljevce, iako se simultano isprepliću i neka zbivanja na zadarskom prostoru i u prostorima umetnutih priča, epskih digresija. Prostor u *Zimskom ljetovanju* je epski, humaniziran, očovječen. Sve je sazdana okupljanjem, stvaranjem zatvorenoga prostora zadarsko-ravnokotarskoga, u kojem su seoski i gradski svijet raznolikim etničkim pripadnostima, vjerom, svjetonazorima, spoznajama, iskustvima, psihologijom, cjelokupnim doživljajima života trajno podijeljeni. *Zimsko ljetovanje* nastalo je dijegetičkim stvaralačkim načelima, a ne u mimetičkom ključu, piščevom namjerom

¹² S. KORAĆ, „Vladan Desnica“, 33.

¹³ Dubravko JELČIĆ, „Vladan Desnica u potrazi za individualnom slobodom“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galileja. Igre proljeća i smrti*, Zagreb 1975., 8.

¹⁴ S. KORAĆ, „Vladan Desnica“, 24.

¹⁵ S. KORAĆ, „Vladan Desnica“, tekst na omotnici korica.

kojom bi „odslikao“ zbilju. Prikazana zbivanja samo su jedan od načina viđenja bombardiranja Zadra, progona njegovih stanovnika, kaotičnih okolnosti, strahota, zbrke u čovjeku i oko njega. Skupina Zadrana, izbezumljena i zaplašena od novoga zračnoga napada, bježi u nepoznato i dospijeva u Smiljevce u kojima im seljani pružaju gostoprimstvo. Naziv je motiviran otkonimom Smilčić. Pridošlice se u novoj sredini prilagođavaju novonastalim uvjetima. Svi su uvjereni da će njihov „izlet“ potrajati kratko, nadaju se skorom odlasku u Italiju. Najjači osjećaj kojim su ispunjeni jest nostalgija za krajem kojem pripadaju. U njihovoj svijesti stalno je prisutan osjećaj progona, potreba za odlaskom iz mjesta u kojem su zatečeni i zatočeni. Okrutna zbivanja u poremećenim vremenima, poniženja, misli o izopćenju i dehumanizaciji jačali su im osjećaje kao da su gospodari za stolom svojega sluga. Unatoč stoljećima kojima su stvarane sve veće razlike između gradskoga i seoskoga svijeta, unatoč svemu, oni se udružuju, prijatelje, postaju bliski, ali i dalje zadržavaju cjelovitost svojih svjetonazora, spoznaja, iskustava, ponašanja, psihologije.

U makroartikulaciji romana *Zimskoga ljetovanja*, u sižejnim rješenjima, pisac je postupno napuštao realistički koncept. Nizovi poglavlja ostvaruju zasebne epizode: 1) od I. do XI. poglavlja prikazan je zajednički život građana i seljaka; priče – retrospekcije o zračnom napadu na Zadar i odlazak prognanika u Smiljevce, 2) od XII. do XVII. prikazano je doba talijanske okupacije s nizom anegdota i digresija (Mile Plačidrug, Đone, priča o koritu koje je postalo „urna“), 3) od XVIII. do XXIV. poglavlja: dolazak četnika u Smiljevce, nesporazumi izazvani popadijinom smrću; sučeljavanje gradskoga sa seoskim mentalitetom ili suživot u pomirbenom zajedništvu, 4) od XXV. do XXXII. poglavlja: okrutan, grozan život u kasnoj kišovitoj smiljevačkoj ratnoj jeseni (digresije o Dragi „koji se zavrtao puškom“, o smrti Mirka Biovice, o ugledniku i prepredenom seljaku Milenku Katiću), 5) od XXXIII. do XXXV. poglavlja: Smiljevčani i njihovi pridošlice suočeni su i rastuženi tragičnim završetkom Mafalde (Špižmice), jednogodišnje kćerke Ernesta i Lizete Golob.

Naveli smo raspored ključnih epizoda, sekvencija romana, koje ne donose neku osobitu novinu, kompozicijsku posebnost. Pišući o *Zimskom ljetovanju* Radomir Konstantinović je isticao: „To je knjiga za koju bih mogao da vežem pojam konačne forme...“¹⁶ Takva ocjena ovom je romanu nepotrebna, suvišna, zato što su vrijednosti romana druge naravi. Što se tiče forme sadržaja ili pak sadržaja forme, njegove arhitektonike, *Zimsko ljetovanje* pokazuje prvi stupanj otvorenosti forme koju možemo prisposodobiti romanu *Proljeća Ivana Galeba*. Aktancijalnost romana upućuje na roman skupine, odnosno skupinā. Likovi se ne odlikuju junaštvom, herojstvom, baš naprotiv, *Zimsko ljetovanje* nije roman s „kolektivnim junakom“. U romanu se osamostaljuju i postupno individualiziraju protagonisti Ićan i šjor Karlo, ali ostaju u širem zahvatu, u cjelini prikazanoga svijeta i života, u običnosti svega što postoji, u punoći razlika, bez straha od destrukcije cjeline. Oni su složeni, razvojni, cjeloviti likovi za razliku od osoba Desničine druge ili treće razine aktancijalnosti, o čemu smo već opširnije pisali.¹⁷ Ostali aktanti nejasno su naznačeni i to kao nositelji određenih stanja ili

¹⁶ R. KONSTANTINOVIĆ, „Vladan Desnica ili konačna forma“, 181–186.

¹⁷ Miljenko BULJAC, „Poetika mogućega ili dogodljivog u pripovjednoj i romanesknoj prozi Vladana Desnice“, *Zadarski filološki dani 1. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanoga 20. i 21. svibnja 2005.* (ur. Vanda Babić i Zdenka

okolnosti. Pogrešno je ispunjati njihovu karakterološku tablicu, što nije nikakva slabost romana. *Zimsko ljetovanje* je poput samoga života, uličnoga susreta. Pokraj nas prolaze ljudi, a da o njima ništa ne moramo znati, upoznajemo ih postupno, onoliko koliko nam omogućuje spoznajni obzor piščeva naratora. Možemo čak utvrditi da su aktanti iz epskih digresija, iako sporedni, oblikovani potpunije od samih aktera (Mile Plačidrug, Đono, Eulalija). Popadija Darinka nije čak ni osoba, zato što je osmišljena metaforički kao „klupko samoće“. Anita i Lina su kontemplativne osobe. Desničini aktanti opterećeni su spoznajnim dosezima i svjetonazorima: šjor Karlo, Ićan, Milenko Katić. Prva dvojica predstavljena su suptilno, simpatično. Iz svake njihove geste izbija nesebičnost, dobrodušnost, blagost, susretljivost. Svojom prisutnosti kao čudotvorci otklanjaju nesnošljivost i nesporazume. Šjor Karlov viši red stvari kojem se nastoji vinuti, ugrožen je; novo doba uspostavlja nove odnose koje on ne može prihvatiti tako da postaje nositeljem romantičarske pobune.

TRAGOM PRIPOVJEDNOGA ISKUSTVA

Pisac nije tragao za temom, u *Zimskom ljetovanju* tema je pronašla svojega pisca. Tek što je posegnuo u carstvo nužnosti, za zbiljskim, u ono najbliže, ne bi li lakše ovladao pričom, postao je njezinim uporištem. Kao tvorac bdije nad aktantima i njihovim sudbinama, sveprisutan je, sklon misaonom i imaginativnom, zornim viđenjem poput verističkoga promatrača, ali i kafkijansko-andrićevskoga smirenoga, impersonalnog kazivača. Pričom, a ne socijalnim prosvjedima, Desnica gradi svoj model društvenih odnosa u nepovoljnu vremenu u kojemu čovjek strada, i kojem u iskušenja padnu sve njegove vrijednosti. Smisao Desničine umjetnine ne sastoji se u tome da „(...) daje realističnu sliku ljudi koji se glože oko istih materijalnih dobara“,¹⁸ kako kaže Dragan M. Jeremić, niti je stvar u bilo kakvom davanju slike jer on nije ni davalac, ni slikar, ni fotograf. Desnica niječe i odbacuje zahtjev kojim bi se književni čin potvrdio u mimetičnosti zbilje. Za njega je pisanje čarolija, svečanost duha, modeliranje riječima, iskustvo jezika u duhovnoj sintezi, preseljenje u novu zbilju, u novi svijet, dijegetički prostor, nov i nikad do kraja otkriven. Pisac nije samo odgonetač u vremenu i prostoru. Desnica uspijeva proniknuti u suptilna stanja prognanika, u nedostižnost njihovih želja, u neostvarivost njihovih misli, u nepremostivost teškoća, nevidljivost prepreka. Desnica je otkrivač providnosti koju često u svojim esejima nepotrebno zamjenjuje kategorijama slučajnog, akcidentalnog, sudbinskoga. Zadarski izbjeglice snažno proživljavaju patnju: životna dramatika ih je saletjela, uznemirila, potresla, oprljila, sa zebnjom su zapitani nad svojim opstankom, svjesni da ih čeka skok u prazninu, u provaliju, u ništa. Problematika upućuje na okus tragedije, na uništenje, na sravnutost svega geološkoga i biološkoga.

Matek Šmit), Zadar 2007., 355–369. Usp. i magistrarski rad istog autora: *Pripovjedna i romaneskna proza Vladana Desnice*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1986.

¹⁸ D. M. JEREMIĆ, „Vladan Desnica“, 6.

29. VII. 1948

- di -

*

Sankcija sužice.

~~Kare da se dade bez popadnje.~~

Liže pa namena potrajaše začudo dugo.
 - baš kao da je nebo utjelo da iziđe u susret
 oblačnici ma. (i da izgnanici ma [iz biskupice ma]
 učini podnošljivijine izgnanstvo [iz biskupice ma])
 A ovi su se (kao) silace pletka već pletali
 (prijeli) na novo staze, ići se baš pojivili
 sužice; prestali su ga stratuj ~~stratuj~~
~~u~~ ~~prolazivine situacijama~~ ~~ponu~~ ~~iznimne~~ ~~i~~ ~~ko~~
 (ti: u^{no}) stratuj stratuj stratuj stratuj stratuj stratuj
 a se riješi u najmanje vrijeme, kao

slučajne preuzetne ići približavajuju repatič
 koji ^{sto} protokoluje suca sužice, i koje stoga uca se
 se riješi u najkraće vrijeme. Već su uvideli
 i svoj olicni (ton Zivota) i sve programi čiji
 i veći dio bio zadržan u kućama ~~kućama~~
 i kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 u kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 grupa kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 ujedini se u jedan grup, a kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 u ovi dugo, kod kuća kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 Tovićevih), i sastajali su se, kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 potrebno, samo kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 (to) kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 prazniti. Inače, uca i kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 hica, kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 quanta) od kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~ kućama ~~kućama~~
 dugovisnosti
kućama

Sl. 1. Fragment autografa romana Zimsko ljetovanje

Prividnom piščevom impersonalnosti proširuju se mogućnosti kazivanja; recipijent ostaje izvan dubljih nemira, izvan patetike i sentimentalnosti. Ispričovijedani udes kao da gubi težinu; ništa recipijenta ne uznemiruje niti pokreće, tragediju prihvaća poput nečeg latentnoga, neizmjenjivog, bez sebe, izvan sebe. Suosjećanje s tragedima dio je svih ljudskih patnja, njihov neraskinuti dio, nešto što pripada cijelom čovječanstvu, rezultanta sveg ljudskoga, sveopćega stradanja. Potresnost kojom nas uzbuđuje udes smiljevačkih pridošlica sazdana je u izgubljenim, fatalističkim pitanjima upućenim u otvoreno nebo: „A kud ćemo i kamo ćemo mi kukavci? U neko sabiralište, u nekakav logor, odijeljeni, izolirani, kao izopćenici, kao gubavci?“¹⁹ Zadarski prognanici su ljudi naviknuli na lagodan život bez uznemiravanja i tjelesnih napora, na odmor i besciljne šetnje. Njihov usud recipijent prihvaća ravnodušno i zbog toga što su mirne savjesti ostavili ranjenike u ruševinama prepustivši ih nemilosti. Ulogu naratora preuzimaju Ernesto, Lizeta, Popadija, Ićan, Gličo i Milenko Katić.

Andrićev motiv nasušne potrebe za pričom kojom spisateljski duh ovladava poviješću, snažno je intoniran u *Zimskom ljetovanju*. Za Desnićino shvaćanje književnosti mogli bismo reći ono što je Ivo Frangeš izrekao o Andriću: „Primajući nagradu, Andrić je kratko ali odlučno ukazao na činjenicu da pričanje znači potpunu vlast čovjekovu nad zbivanjima, nad proteklim zbivanjima, da je ono trijumf poezije nad historijom...“²⁰ Sličnu *narrationis laus*, pohvalu pripovijedanju, desetak godina prije Andrića ispjevao je Vladan Desnica u *Zimskom ljetovanju*. Na skali vrijednosti za Desnicu je umjetnost na vrhu, ali takva umjetnost koja će biti očišćena suvišnoga i banalnoga. Desnićina priča ne podnosi višak narativnoga, skladna je u svojoj nezainteresiranosti, darežljiva svima koji je odaberu. U njoj je prevladana neznatnost i kratkoća jednog življenja. Prototip Desnićinim pripovijetkama su, kako ih sam pisac naziva, „kantastorije“, priče uz ognjište u dugim zimskim večerima, u zadimljenim, tajanstvenim i mističnim vatrenim kućicama u kojima žiška ognja dijeli sudionike od mračnoga bezdana prapovijesti. Stvarane su iz tamne pozadine Ićanovim oštrim zapažanjima i Lizetinim tajnim spoznajama i tanahnim doslućivanjima, u lelujavu dimu ocrtavale su svoj prostor, buđene usputnim spomenom, dirnute krilom jedne riječi. Stalnim ponavljanjima otimane su zaboravu. U zatišju i iščekivanju, u opuštenosti i besposlici, zazvučale bi začudno i domišljato, stravično i bolno, kao što je duša njihova naratora ispunjena patnjom a maštom zarobljena. I svakidašnje pojave ispričane uz ognjište postale bi čudesne. Nespokoj i tjeskoba natjerale su zadarske izbjeglice da prihvate ovakva sijela, da pripovijestima pribave punoću i snagu, i da onom što su proživjeli daju svoju mjeru ljudskoga, da sve pretrpljene nedaće učine podnošljivima, da svojim odterećenjem lakše krenu prema novim iskušenjima.

Već je Petar Šegedin zamijetio poseban čar Desnićinih digresija. Ulogu naratora nose i aktanti, protagonisti. U kompoziciji romana značajnije su epske digresije: Lizetina priča o bombardiranju Zadra i odlasku u Smiljevce, Ićanova i Popadijina priča o Đonu i Eulaliji Grimaldelo te o Mili Plačidругu, Šjor Karlova *kantastorija* o Andru Saltarelu, Petrinova o Barićinu ubojstvu, Gličina o Dragi i ubojstvu Mirka Biovice. Digresije epskoga iskaza

¹⁹ V. DESNICA, *Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve*, 178.

²⁰ IVO FRANGEŠ, „U avliji, u prokletoj“, *Forum*, 17/1978., knj. 35, br. 6, 859.

obogaćuju romanesknu strukturu. Zadatak im je rasvijetliti fabulu, stvoriti dojam jasnoće. Recipijentu modernoga doba ostavljaju dojam suvišnoga. Neke su ishitrene, pune oštih prijelaza i šavova, a uz to su i obimne, nastale kao izraz tradicionalnoga senzibiliteta i ukusa. Osobito je suvišna digresija u kojoj se iznose atavističke seksualne opsesije Mile Plačidruge i pohota nad gluhonijemom Savom. Više je takvih mjesta u *Zimskom ljetovanju*. Temeljni fabulativni tijek je isprekidan, slikovito rečeno, recipijent je odveden u tajne rukavce priče. Eulalijina erotska prošlost nimalo nije bitna u strukturi romana. Zaključimo, Desnica se nije odrekao tradicionalnoga tipa pripovijedanja, nego ga je osmislio i obogatio novim iskustvom pričanja. Ispričana priča za njega je, kako tvrdi Pavletić, „samo polazište, tek predtekst za kontemplaciju ili pak naknadna beletristička ilustracija racionalno razgranjavanog rezoniranja“.²¹ Petar Šegedin opovrgnuo je prosudbu kojom se Desničina književnost prikazuje kao „kreacija čisto Matavuljeve sfere“.²² I Vlatko Pavletić je odbacio ocjenu nekih kritičara da je Desnica „realist matavuljskog kova i šimunovićevske regionalne određenosti“.²³ Sličnost bi se mogla sagledati samo u zajedničkoj podlozi i ambijentu. Razlike među njima su u shvaćanju estetskih zakonitosti, u stavu prema temi, spoznajama, kulturi, senzibilitetu, izražajnosti. Važnije načelo Desničina stvaralačkoga postupka jest narativna raznolikost, kojom je potpuno prevladao tradicionalne pripovjedačke konvencije u kasnijim prozama.

Unosom *kantastorija*, čudesnih priča pričanih uz ognjište, u XXXIX. poglavlju *Zimskoga ljetovanja*, potom većim brojem govornih subjekata koji sudjeluju u dijalogu, Desnica je prevladao narativnu jednosmjernost. Pripovjedač se poistovjećuje s likovima, unosi se u njihova razmišljanja. Ićanova priča prelazi u slobodni neupravni govor, u ironično intoniran odjeljak o puški. U XIX. poglavlju Anitin slobodni neupravni govor razvija se u naraciju u kojoj nestaje govornika. U *Zimskom ljetovanju* proveden je veristički postupak utapanja naratora u same stvari, kojim autor također nestaje, iščezava i pritom stvarima daje poetski glas. Mogućnosti kazivanja pomiču se do nevjerojatnih razmjera: čak i starinska slika na zidu Popadijine sobe postaje nositeljicom naracije, likovno se kodira u deskriptivni, literarni postupak. Unatoč brojnim pridjevima tekst ne djeluje dekorativno upravo zato što je iskaz intelektualne kontemplacije. Raznoliki su slojevi i struktura *Zimskoga ljetovanja*. Pisac je uspješno eksperimentirao s raspodjelom građe, slobodnije ju je komponirao, distribuirao, strukturirao i stvorio pretpostavke novim kompozicijskim rješenjima romanu *Proljeća Ivana Galeba*. Stoga odbacujemo Konstantinovićevu²⁴ ocjenu kojom se pojam „konačne forme“ može vezati za Desničine romane.

²¹ Vlatko PAVLETIĆ, *Djelo u zbilji: eseji i analize*, Zagreb 1971., 210.

²² Petar ŠEGEDIN, *Riječ o riječi*, Zagreb 1969., 111.

²³ V. PAVLETIĆ, *Djelo u zbilji*, 209.

²⁴ R. KONSTANTINOVIĆ, „Vladan Desnica ili konačna forma“, 181–186.

VERISTIČKA POETIKA I ZAČETCI ANALITIČKO-PSIHOLOŠKIH STILISTIČKIH POSTUPAKA

Literarnost *Zimskoga ljetovanja* moguće je prepoznati na svim razinama strukture. Pisac je koristio raznolike književne metode: realističku tj. analitičko-psihološku, verističku i naturalističku; unosio je impresionističke i meditativno-psihološke učinke; egzistencijalistička iskustva opstanka, u skladu s temom i tragove kontemplativno-esejističke proze. Pojam „realnosti“ i „realan“ Desnica je intuitivno osmislio pogledima na književnost koje možemo pronaći u literarnoj eksplikaciji, a temeljito obrazloženje ponudio je u ogledu „O realizmu“, tiskanom posthumno godine 1972. u *Književnim novinama*.²⁵ Realno za Desnicu nije ono što ima svoju veličinu, svoj entitet, svoj vremenski odsječak u povijesnoj zbilji ili pak nešto čije postojanje vežemo uz sadašnji trenutak. Realno se povezuje sa zbiljom uz ono što zbilja jest, što doista jest. Osvjedočenje mora biti zasnovano na osjećajima, mislima, spoznajama, sa svim što je u nama i oko nas. Realno je ono što nama zbilja jest; sve što prolazi našim mislima, željama, našom svijesti i podsvijesti. Tako se uspostavlja sasvim novi stav o faktu, činjenici, koja je sve ono što čovjek može svojim čuvstvima, razumom i voljom utvrditi da nešto jest. Čovjek nije samo razumno biće i svoju istinu ne dostiže isključivo intelektualnim spoznajama. Za svakoga od nas realnije je ono što smo sanjali od vijesti s radija da je Žuta rijeka progutala dva milijuna ljudi.²⁶ Pojam „realističnoga u umjetnosti“ podrazumijeva ne samo ono što faktički postoji, nego i ono što bi moglo postojati. Desničin realizam odiše punoćom života: pripovjedač je iznad događaja, zadržava dostojanstvo tvorca, nositelja pričanja; odmjerenim kazivanjem pronalazi uporište pripovijedanju, silazi u svijet stradalnika, u njihove psihičke dubine, u njihove želje i pritajene misli.

Pišući *Zimsko ljetovanje* Desnici je u mislima lebdjela osnovna namjera: pretočiti u poetsku viziju dramatična ratna stradanja, otrgnuti ih zaboravu, književnim činom ih „ozbiljiti“. U *Zimskom ljetovanju* niz je složenih okolnosti kojima se prikazuje doživljajni sloj. Potvrda tome jest u osjećaju straha uplašanih Zadrana od bombardiranja. Prognanici su prikazani u doista dramatičnim okolnostima, zamrli od straha, zabezeknuti, u stanjima uzetosti i zatrnuća osjetila, u nemoći pred udesom. Srh jeze podilazi ih na svaku slutnju ili na pomisao da bi se bombardiranje moglo ponoviti. Vremenske odrednice su doživljajne, subjektivne, psihološki iznijansirane, poetične. Vrijeme koje curi, vrijeme koje šiklja, „povodanj“, sučeljeno je onom koje se oglašava „okatom spravom sa zvonika“. Analitičko-psihološkim pristupom narator prati ženu na pogrebu. Jačina žalosti za pokojnikom iskazana je suptilnim postupcima: uzimanje rupčića, useknjivanje, držanje rupčića pod nosom, brisanje suza, šmrcaje, cmizdrenje, jecaji, plač, ridanje. Navedene sposobnosti autorove su i u otkrivanju psihologije seoskoga te gradskoga čovjeka u njihovim raznolikim načinima doživljaja svijeta, suptilnim karakterima, u tragičnim i potresnim proživljavanjima. Doživljaj nesreće popraćen je izuzetnom opservacijom: stradanje male Mafalde stvara drukčije odno-

²⁵ Usp. esej „O realizmu“ u: Vladan DESNICA, *Eseji, kritike, pogledi* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. IV), Zagreb 1975., 125–127.

²⁶ Usp. XI. poglavlje *Proljeća Ivana Galeba*.

se, zbližava udaljene, stvara trenutnu bliskost, gotovo psihološku identifikaciju.²⁷ U prizoru Lizetine zasjede nad lončićem kuhana mlijeka pisac prikazuje darovitost verističkoga praćenja i psihološku analizu suptilnog proživljavanja, obuzetost pozornosti, nestrpljivo, mučno iščekivanje, iskušavanje upornosti, trenutak nepažnje i u treptaju oka iskipjelo mlijeko.²⁸

Zaključimo, verističke postupke kao ključna uporišta realističke metode, Desnica je promicao i razvijao do krajnjih mogućnosti u svojim ranijim pripovjednim prozama i u romanu *Zimsko ljetovanje*. Verizam najčešće vežemo uz pojedinosti, detalje, sitne pomake, niz sitnih, beznačajnih promjena nastalih perceptivno-promatračkim poticajima, a oštro viđenje redovito prate analitičko-psihološki odjeci. Navodimo primjere: opis šjor Karlove bolesti i ganutost Smiljevčana te opis odlaska prognanika nakratko u Zadar. Smireno, impersonalno, nezainteresirano pričanje prati niz zapažanja, opservacija iz okolnosti u okolnost, preskoka s lica na lice. I Lizetin solilokvij o viđenju života na selu intenzitetom zapažanja poprima verističke značajke.²⁹ Neobične su opservacije sa sugestijom sociološkoga aspekta sela: seljak nikada ne ide nedjeljom u grad osim ako ga nevolja ne natjera.³⁰ Pisac nije uzmicao pred naturalističkim prizorima, pred naturalističkom deskripcijom i poetikom koju je prevladao egzistencijalističkim iskustvom. Poetskim sredstvima ublažio je grubosti, brutalnosti i vulgarnosti prizora. S lakoćom je stravične i jezovite okolnosti znao pretočiti u ironične, sarkastične i groteskne strukture.³¹ Dramatičnost zatočenika u skloništu prate naturalistička viđenja: osjećaji straha, panike, izbezumljenosti, atavističkih nagona. Ljudska skupina prikazana je kao „krdo“.³² Potresne su slike u opisima prognanih koji gmižu i tegle stvari, zazeblu od straha, umorni i izmoreni. Ernesta proganja nejasan osjećaj krivice zbog napuštenih stradalnika u ruševinama. Napušta ga vjera u ljudsku pomoć u koju je do prethodnoga časka vjerovao.³³

Pisac ne zazire od naturalističkih stilskih postupaka provedenih u skladu s temom u prikazu jezovitih okolnosti, punoćom doživljaja i skrovito izraženim humanizmom, kojim se pročišćava doživljaj strahote i u kojem naturalističko gubi učinak okrutnosti. Strahote je lakše proživjeti u mnoštvu, istinito i uvjerljivo, u punoj dramatičnosti; psihologijom žrtve i žrtvovanja te ispitom savjesti zbog napuštenih u zadarskim ruševinama.³⁴ Ublažena je jezovitost prizora; nema lažnoga lirizma, patetike i pretjeranih uzbuđenja. Naturalistički koncept svodi se tek na neke oznake, na objektivnoga pripovjedača. Egzistencijalističko iskustvo *Zimskoga ljetovanja* nema snagu fantazmagoričnosti Marinkovićeve *Kiklopa*, ali je ono samosvojno, potkrijepljeno literarnim odjecima verističke poetike i psihološke analitičnosti. *Zimsko ljetovanje* čvršća je narativna struktura od *Proljeća Ivana Galeba*. Pripovijedanje u njemu ključni je stilski postupak. U skladu s tematskim izborom okrutne ratne zbilje, u romanu nema impresionističkih postupaka. Začetke asocijativnosti su u opisu

²⁷ Usp. V. DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, 208.

²⁸ *Isto*, 205.

²⁹ *Isto*, 40–41.

³⁰ *Isto*, 54.

³¹ *Isto*, 49.

³² *Isto*, 58.

³³ *Isto*, 52.

³⁴ *Isto*, 50.

otoka viđena s brdašca iznad Zadra, opisu aviona kao „prijateljskoga jata“, „aluminijских križića“, „odbjeglih dječjih balona“.³⁵ Svoj doživljaj pisac je utkao u dječjački zanos kako bi dotaknuo bezazlenost, infantilnu radoznalost i maštu. Bio je to preludij onom što je nadolazilo. Avionske piruete izazivaju u prognanicima jezu i ugrozu, a u svijesti seljaka bezazlenu asocijaciju na vršidbu žita na seoskom gumnu. Jedna asocijacija, a cjelokupna psihologija sela.³⁶ U odi vinu Desnica se poklonio Bakhu meditacijom, nakvašenim, natopljenim, zanosnim hvalospjevom.

KNJIŽEVNE TEHNIKE I POSTUPCI

Od književnih tehnika i postupaka navodimo deskripciju, naraciju, dijaloške oblike, izravni i neizravni monolog, solilokvij, piščev komentar, naraciju koju kao pletivo prepleće nekoliko govornih subjekata te sveprisutnoga i sveznajućega pripovjedača. Deskripcija nije Desnici postupak kojim se isključivo stvaraju ugođaji, orkestracije, poetičnost, o čemu svjedoče funkcionalni opisi pejzaža: zalazak sunca – točka na događaj koji se zbio – Popadijin pogreb,³⁷ potom dinamični opisi prostora i pejzaža u šenoinsko-šimunovićevskoj maniri,³⁸ kratki dinamični opis pejzaža prati Lizetin unutarnji nemir pred odlazak.³⁹ Opisom pejzaža učinkovito je ublažena jezovitost i naturalističko u događajima.⁴⁰ Naracija je važna odrednica *Zimskoga ljetovanja* ostvarena raznolikim postupcima. Svaki razgovor o literarnosti morao bi započeti govorom o narativnosti njegove strukture; no nama je svrha pokazati Desnici blizak oblik raspadanja narativne strukture.⁴¹ U narativni tekst pisac neočekivano unosi – i to bez navodnih znakova – govornu repliku nekog protagonista tako da se pripovjedač načas poistovjećuje s njim silazeći u njegovu svijest. Taj dio teksta minimalno je stiliziran, nastao je automatizmom misli i blizak je psihičkom sadržaju. Ovakav postupak razgranate narativne strukture osobito je proveden u XXXIV. poglavlju *Proljeća Ivana Galeba* u kojem je autor koristio nekoliko govornih subjekata. U kompozicijskom smislu dijalozi postaju pokretači radnje, nositelji dinamike, skokovitosti. U riječima aktanta ne prepoznajemo samo osobu nego psihologiju i epistemologiju sredine: „Mrtva, bome, – kâ mrtva!” objavi Ićan skupljenima. –Nu! ’es’ vidio! – javi se neko iz gomile.⁴² U dijalogima Vladana Desnice prepoznajemo autentičnost sredine: seosku začudnost, naivnost, neznanje, ali i fatalizam, izgubljenost i beznade prognanika. Iskrivljena talijanština svojstvena govorima Zadrana neuvjerljiva je i beskrvna, donesena kao aforistični znak i kao misaonost, a ne kao spontani razgovorni iskaz.

³⁵ *Isto*, 47 i 48.

³⁶ *Isto*, 70.

³⁷ *Isto*, 143.

³⁸ *Isto*, 144.

³⁹ *Isto*, 205.

⁴⁰ *Isto*, 211.

⁴¹ *Isto*, 56.

⁴² *Isto*, 127.

SEOSKI I GRADSKI SVIJET

U drugoj polovici prošloga stoljeća seoska tematika nije bila na cijeni, obezvrijeđena je, loše prihvaćena i nazivana suvišnom. Najveći dio književne produkcije vezao se uz seosku i malograđansku sredinu; nedostajali su romani s urbanom, intelektualnom problematikom. Uz sve slabosti književna kritika je urbanu, gradsku prozu prihvaćala, hvalila i proglašavala vrijednom. Unatoč svakodnevnoj razmjeni dobara, grad i selo u *Zimskom ljetovanju* odijeljeni su „kineskim zidom ili pojasom pustoši“.⁴³ Lažne predodžbe građana o selu iščitavamo iz Lizetinih razmišljanja pretočenih u slobodni neupravni govor.⁴⁴ Zadranici su prisiljeni gaziti stajski izmet po Ićanovu i drugim dvorištima i smiljevačkim stazama; postupno su se priviknuli na to, početna neprijateljstva su nestajala; nagon za opstankom bio je jači od žrtve prinudnoga doseljenja u kraj udaljen desetak kilometara, a nepoznat, kao da je na drugom kontinentu. Građani su nosili predodžbu kako sve zlo dolazi iz sela; vjerovali su da će kultura pobijediti amorfnu prirodu a tehnika slijepe prirodne sile. Boravkom u Smiljevcima potvrdila su se njihova ranija razmišljanja o seljačkoj prljavosti, lukavosti, podmuklosti, cjenkanju, naivnosti i prefriganosti, ograničenosti i podrugljivosti. Raznoliki su kutovi iz kojih pisac promatra život i svijet na selu. Ispočetka je ostvaren iz vidokruga građana, potom iz autentičnih okolnosti i nezainteresirana pričanja. Umjetničkom snagom i istinom pisac je proniknuo u cjelokupnu epistemologiju seoskoga čovjeka.⁴⁵ Kazivanje sjeda u spoznajni kontekst koji je pisac stjecao dugim promatranjem i proučavanjem života. Seoski svijet prati neznanje, zatvorenost vidika i uskoća pogleda, ali i naivnost, bezazlenost. Pljucanje, primjer arhetipskoga ponašanja seljaka,⁴⁶ susrećemo u romanu i pripovjednoj prozi *Aprilsko veče*: „Pi! Pljujem ja na takav zakon!“ Popraćeno je „simboličnom gestom obrednog pljuvanja i rastrljavanja nogom tog imaginarnog ispljuvka“.⁴⁷

Psihologija seoskoga čovjeka nerazumljiva je građanima; seljak mukotrпно radi, živi u oskudici i odricanju, a u doba svinjokolje: „Jede se i pije do ponoći.“⁴⁸ Seljak zadarskoga zaleđa i cijeloga zaobalja trpio je kroz povijest. U njegovim genima utkan je poriv kojim je spašavao egzistenciju i svoj identitet. Prema svima koji su stizali u selo bio je nepovjerljiv, sumnjičav, suzdržan. Vijest o ubojstvu Mirka Biovice nikog od njih nije uznemirila. Zadranici ne mogu shvatiti, ni prihvatiti hladnokrvno ponašanje seljaka, ni tajne račune Milenka Katića prema nedužnu čovjeku. Zbunjeni su i zbog zakašnjela pogreba popadije Darinke. Spokojni, pasivni, ležerni, očekuju da netko drugi pokopa ženu samo zato što je u njihovo selo stigla iz primorskoga kraja. Samo je Ićan Brnos, sveznadar, samouki zanatlija, svojom blagom i utješljivom riječju, svojom prirodom i pomirljivom gestom, kao nježnim dodirrom ruke, izgladivao i ležerno rješavao sve nesporazume u nekom višem, vedrom ništavilu.

⁴³ *Isto*, 40.

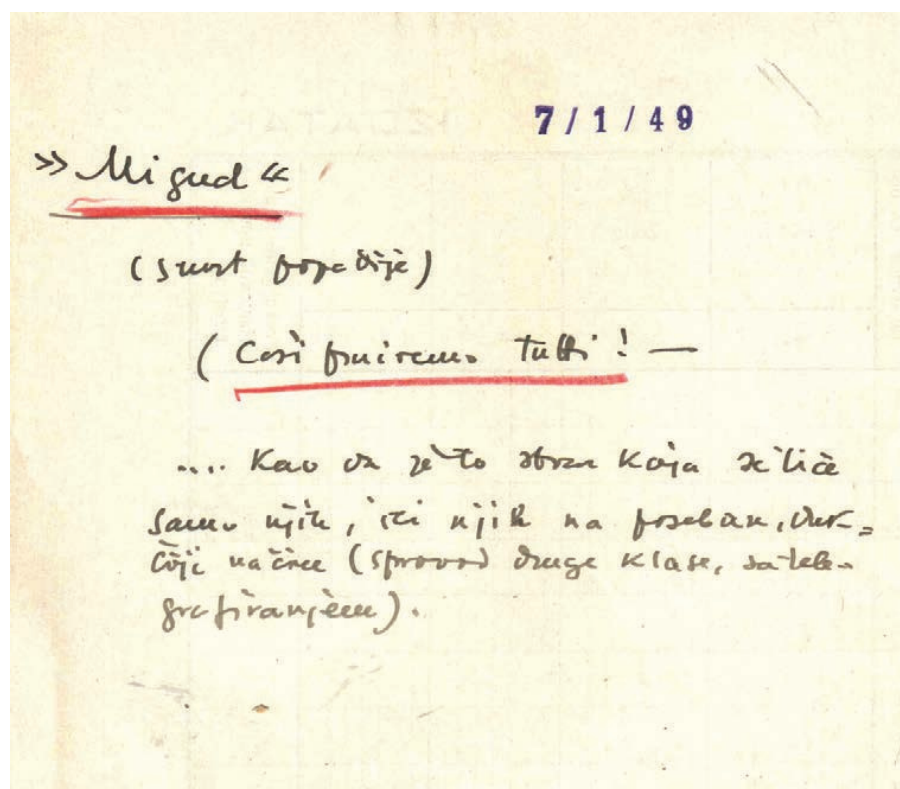
⁴⁴ *Isto*, 40–41.

⁴⁵ *Isto*, 67.

⁴⁶ *Isto*, 126.

⁴⁷ Vladan DESNICA, *Pripovijetke* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. III), Zagreb 1974., 298–299.

⁴⁸ V. DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, 192.

Sl. 2. Fragment autografa romana *Zimsko ljetovanje*

Već bi svojom prisutnosti uklanjao napetost. Proniknuo je u složene, zapletene, zbrkane odnose među ljudima, ali o njima je govorio uvijeno, neodređeno, uopćeno jer je to jedini način da se opire zlu.

Iz životinjske bezimenosti izdignuo se Ićanov Migud, koji u strukturi romana ima značenje lika, aktanta u IX. i u četiri zadnja poglavlja. U jednoj gesti, u tepanju životinji, arhetipskoj slici iskupljene čednosti, neraskidiva je povezanost i bliskost čovjeka s prirodom, s tlom. Ićanova ganutost, blagost i iskonska radost pojačana je atavističkim strahom od gladi. Smiljevačkim pridošlicama nepojmljiv je panteizam seljana. Stradanje male Mafalde (Špižmice) u potpunosti je poremetio mogućnost izmirenja dvaju svjetova. Dotadašnje želje Zadrana i misli o odlasku pretočile su se u odluku. Okrutna ratna zbilja potpuno je izmijenila život smiljevačkim pridošlicama: zračni napadi, ruševine, odlazak u nepoznato, nesigurnost, psihička rastrojenost, ošamućenost jezovitim prizorima, neizvjesnost, smrt djevojčice. U njima je oživjelo novo čuvstvo, nova dimenzija straha. Desničin aktant je „homo faber“ koji duboko u svojem doživljaju nosi porinute slike: rasporene utrobe, otrgnute udove, raskoljene lubanje, tijelo žene koje pluta u morskom plićaku, spljošteno lice čovjeka, djeca kojima je dio odjeće zapeo na telefonskim žicama, kiša pepela, crna jezovita šutnja. Uspomene na zadarsku kataklizmu postupno su blijedjele, intenzitet duševnih stanja slabio, stravična viđenja i predodžbe preselile su se u podsvijest. Širok je raspon emocionalnosti građana: od sivila, probuđenoga osjećaja odvratnosti do hladnokrvne srdačnosti. Novi način života poremetio je njihove svakodnevnice navike. Novost je okupljanje oko Ićanova ognjišta. Neograničeno slobodno vrijeme raskrojili bi, razdijelili na odsječke ispunjene dužnostima, obvezama, obzirima i navikama. Nedostajao im je gradski trg, mjesto okupljanja, središte civilizacijskoga sustava. Zato su neciviliziranom prostranstvu otrgnuli „raskršće

gdje općinski put uvire u državnu cestu“, tamo pokraj Batureve kovačije koja je realni toponim. Građanima bi se na šetnjama pridružio Ićan, i to počasnno, u sredini. Prostdušan i ljubazan Ićan je predstavljao most za popravljnje odnosa između seljaka i građana. Mafaldinom smrti i taj most se porušio. Sve je to vodilo konačnom, trajnom raskidu.

NASPRAM SVAKOM IDEOLOGIJSKOM PISMU

Zimsko ljetovanje je jedini roman s temom bombardiranja mediteranskoga grada u Drugom svjetskom ratu. Izveli su to oni koji su sebe nazivali antifašistima. Roman treba čitati isključivo kao književni tekst očišćen od ideologijskoga, političkog, povijesnog i pragmatičnog. Svijet sela i grada u *Zimskom ljetovanju* dvostruko su i višestruko artikulirani. Naslućuju se u raznolikim autorovim uporištima i u stavovima većeg broja aktanata. Desničine ideje nisu plod bilo kakve ideološke opredijeljenosti. Piščev humanizam je u idejnom smislu i polazište i cilj, a poetičnost, literarnost su ispred svih sfera značenja. Tragači za podtekstom ostali su prikraćeni pred piščevim zgražanjem, ironijom, sarkazmom, karikaturom, groteskom. Zabrinut nad sudbinom književnosti, dio onodobne književne kritike upinjao se oboriti, osporiti Desnicu i diskreditirati ga kao pisca; srušiti ne samo referencijalni sloj nego i literarne vrijednosti njegovoj književnoj riječi. O tome je progovorio i sam pisac u ogledu *O jednom gradu i o jednoj knjizi*.⁴⁹ U romanu je prikazao i dolazak četnika u selo. Osudio je pokornost i zaslijepljenost onih koji odlaze u Žagrovac dati im prisegu, osudio je ubijanje i krvarinu; ismijao kazivanje o najvećem izumu – puški, ukratko – Vladan Desnica svojim je književnim poslanjem odbacio i osudio rat i sve oblike nasilja. U presudnim povijesnim okolnostima istaknuti intelektualci Jure Kaštelan, Petar Šegedin, Vlatko Pavletić, Dubravko Jelčić i Stanko Korać pružili su potporu njegovu istinskom humanizmu i obranili njegovo književno djelo pred naletima onodobnih političkih komesara, nositelja ždanovskih vjerodajnica.

THE VERIST POETICS OF *ZIMSKO LJETOVANJE* – THE FIRST TYPOLOGICAL CIRCLE OF LITERARINESS IN VLADAN DESNICA

Vladan Desnica started his literary work writing short stories with firm narrative structures; these were followed by the prose where he developed his verist way of writing based on detailed recognitions and strong experience, verist poetics with a share of already surpassed poetics – realistic and naturalistic. His best-know collections of stories are *Olupine na suncu*, (1952); *Proljeće u Badrovcu*

⁴⁹ Usp. V. DESNICA, *Eseji, kritike, pogledi*, 92–104.

(1955); *Tu, odmah pored nas* (1956); *Fratar sa zelenom bradom* (1959). Some of these stories and their literary quality lead to the novel *Zimsko ljetovanje*, and another lead to the novels *Proljeća Ivana Galeba* (1957) and *Pronalazak Athanatika*. Desnica wrote for the theatre, as well as some poetry. This paper aims to interpret the literary value of the novel *Zimsko ljetovanje* at all levels of structure and composition, literary characters in the novel and events, contrasting rural and urban life of novel. It is a novel of an area and groups with a seemingly solid narrative structure in which the narrator – using perceptive observation – develops exclusively verist poetics. The writer gradually weakened the firmness of realistic structure and composition by adding epic digressions, stories and anecdotes. Inclined to experimentation, he mastered the possibilities of open composition and a more liberal distribution of linguistic structure. This paper researches and interprets the functional properties of Desnica's narratives, dynamic descriptions, dialogue forms, epic digressions, direct and indirect forms of monologue and soliloquy, simultaneous events and analytical and psychological experience, and emphasizes the quality of his mature prose and novels *Proljeća Ivana Galeba* and *Pronalazak Athanatika*.

Keywords: Vladan Desnica, *Zimsko ljetovanje*, verismo, structure, composition, narrative, digressions

Literatura

- Miljenko BULJAC, „Poetika mogućega ili dogodljivog u pripovjednoj i romanesknoj prozi Vladana Desnice“, *Zadarski filološki dani 1. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanoga 20. i 21. svibnja 2005.* (ur. Vanda Babić i Zdenka Matek Šmit), Zadar 2007., 355–369.
- Miljenko BULJAC, *Pripovjedna i romaneskna proza Vladana Desnice*, magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1986.
- Vladan DESNICA, *Eseji, kritike, pogledi* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. IV), Zagreb 1975.
- Vladan DESNICA, *Pripovijetke* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. III), Zagreb 1974.
- Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. I), Zagreb 1974.
- Ivo FRANGEŠ, „U avliji, u prokletoj“, *Forum*, 17/1978., knj. 35, br. 6, 859.
- Zoran GAVRILOVIĆ, „Realizam Vladana Desnice“, *Književne novine* (Beograd), br. 55, 27. 2. 1952., 55.
- Joža HORVAT, „Vladan Desnica: Zimsko ljetovanje, Zagreb, Zora, 1950.“, *Književne novine* (Beograd), br. 26, 27. 6. 1950., 4.
- Dubravko JELČIĆ, „Vladan Desnica u potrazi za individualnom slobodom“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba. Igre proljeća i smrti*, Zagreb 1975., 5–14.
- Dragan M. JEREMIĆ, „Vladan Desnica [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba*, Beograd 1963., 5–11.
- Jure KAŠTELAN, „Poezija proze“, *Politika* (Beograd), br. 14451, 12. 3. 1953., 283 [7].
- Radomir KONSTANTINVIĆ, „Vladan Desnica ili konačna forma [Pogovor]“, u: Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, Sarajevo 1966., 181–186.
- Stanko KORAĆ, „Vladan Desnica [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve* (= *Sabrana djela Vladana Desnice*, knj. I), Zagreb 1974., 7–33.
- Marijan MATKOVIĆ, „Vladan Desnica: Olupine na suncu“, *Svedočanstva*, 1/1952., br. 2, 8.
- Borislav MIHAJLOVIĆ, „Ivan Galeb Vladana Desnice [Predgovor]“, u: Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba*, Beograd 1968., 5–9.

Vlatko PAVLETIĆ, *Djelo u zbilji: eseji i analize*, Zagreb 1971.

Čedo PRICA, „Vladan Desnica: Zimsko ljetovanje“, *Krugovi*, 1/1952., br. 2, 181–184.

Petar ŠEGEDIN, „O prozi Vladana Desnice“, *Književnost*, 10/1955., knj. 21, br. 7–8, 62–74.

Petar ŠEGEDIN, *Riječ o riječi*, Zagreb 1969.

Aleksandar TIŠMA, „Olupine na suncu Vladana Desnice“, *Letopis Matice srpske*, 128/1952., knj. 369, br. 5, 398–401.

**VLADAN DESNICA I SPLIT
1920. – 1945.**

**Zbornik radova sa znanstvenog
skupa Desničini susreti 2014.**

Uredili

Drago Roksandić
Ivana Cvijović Javorina

 FF press

Filozofski fakultet u Zagrebu
Zagreb, 2015.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 13

Nakladnik

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Centar za komparativnohistorijske i
interkulturalne studije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
FF-press

Za nakladnika

prof. dr. sc. Vlatko Previšić
prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Uredili

prof. dr. sc. Drago Roksanđić
Ivana Cvijović Javorina, prof.

Recenzenti

prof. dr. sc. Zvonko Kovač
prof. dr. sc. Boris Škvorc

Tiskanje ove knjige financijski je pomognuto sredstvima
Programskog ugovora Sveučilišta u Zagrebu za akademsku godinu 2014./2015. i
sredstvima Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu

Fotografija na naslovnici

Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

VLADAN DESNICA I SPLIT 1920. – 1945.
Zbornik radova s Desničinih susreta 2014.
Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (ur.)

Izvršni nakladnik
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 01/6120-111; faks 01/6156-879
e-mail: info@ffzg.hr
www.ffzg.unizg.hr

Izvršni urednik
Boris Bui

Grafička oprema
Boris Bui
Marko Maraković

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Tomislav Brandolica

Izrada kazala
Jadranka Brnčić
Drago Roksandić

Izbor fotografija
Ivana Cvijović Javorina
Drago Roksandić

Idejno rješenje naslovnice
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje naslovnice
Marko Maraković

Naklada
300 primjeraka

Tisak i uvez
AKD Zagreb

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 000912530

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

VLADAN DESNICA I SPLIT 1920. - 1945.

Zbornik radova s Desničinih susreta 2014.

Uredili
DRAGO ROKSANDIĆ
IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA